

N:o 12.

Ank. till Riksd. kausli den 1 april 1892, kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning af motion angående utsträckning af tiden för återbetalning af s. k. afbetalningslån.

Uti en inom Andra Kammaren väckt och till utskottet hänvisad motion, n:o 124, har herr *E. Fredholm*, med hvilken tre af kammarens ledamöter instämt, gjort framställning om utsträckning af tiden för återbetalning af s. k. afbetalningslån och i sådant syfte afgifvit förslag till åtskilliga ändringar af § 32 i bankoreglementet, som innefattar bestämmelser angående dylika lån. Detta förslag afser hufvudsakligen, *dels* att ifrågavarande lån skola meddelas på sådana vilkor, att desamma återbetalas på 5 år medelst erläggande hvar sjuete månad efter utlåningsdagen af en tiondedel af lånebeloppet jemte upplupen ränta, i stället för att lånen enligt nuvarande bestämmelser skola gäldas inom 2 1/2 år med afbetalning af en femtedel för hvar sjuete månad, *dels* att räntan å dessa lån ej under inbetalningstiden skall vara oföränderlig, utan att densamma må kunna höjas eller sänkas, hvarjemte föreslagits till någon del förändrade bestämmelser i afseende på lemnande af intyg om fortfarande vederhäftighet för vederbörande låntagare och löftesmän.

Motionären har vid såväl 1890 som 1891 årens riksdagar gjort framställningar i samma riktning som det nu föreliggande förslaget, från hvilket de förra dock voro så till vida afvikande, att dessa innefattade hemställan om afbetalningstidens bestämmande alternativt till hvar sjette eller tolfte månad med afbetalning hvarje gång af en femtedel af lånebeloppet, men utan något förslag till föreskrift om räntans rörlighet.

Fullmäktige i riksbanken, hvilka i ett senast af 1891 års bankoutskott utförligt refereradt yttrande angående den vid 1890 års riksdag väckta motionen i ämnet redogjorde för de skäl, som de funno tala mot en utsträckning af lånetiden för afbetalningslån, hafva, efter att jemväl nu förevarande motion varit till deras utlåtande öfverlemnad, förklarar, att de hvarken af hvad motionären i sitt nu framlagda förslag till stöd för detsamma anfört eller af några, sedan nyss åberopade yttrande afgafs, inträffade förhållanden funnit anledning frångå sin förut uttalade mening, att en förändring i åsyftad riktning af nu gällande bestämmelser angående afbetalningslån lika litet vore lämplig som af behovet påkallad, hvadan de fortfarande hemstälde, att motionen, som vid föregående tillfällen hvarken blifvit af utskottet understödd eller af Riksdagen bifallen, icke heller nu måtte vinna afseende.

Till stöd för sitt ofvanberörda förslag har motionären åberopat och i motionen intagit den reservation, som af tvenne ledamöter i riksbankens styrelse afgifvits emot fullmäktiges yttrande i frågan vid 1890 års riksdag. Med anledning häraf har utskottet ansett lämpligt att såsom bilaga härvid införa berörda yttrande jemte utskottets uttalande i ämnet vid samma riksdag.

Utskottet vidhåller fortfarande de åsikter i förevarande fråga, hvilka under de två senaste åren gjort sig vid Riksdagen gällande, och hvad särskildt beträffar yttrandena om fördelarne och vigten för arrendatorer och andra landtbrukare m. fl. af en utsträckning af lånetiden för afbetalningslån, anser utskottet frågan i detta hänseende ej hafva den stora betydelse, som man deråt velat gifva. — I de flesta trakter af landet, der jordbruk i någon större utsträckning drifves, finnas nemligen inrättade sparbanker eller andra penningeanstalter, som lemna amorteringslån på 5 år och ännu längre tid, och dessa torde, åtminstone i de flesta fall, kunna tillmötesgå de mindre jordbrukarnes anspråk på erhållande af dylika lån, hvilkas maximum för hvarje låntagare, jemväl hvad riksbanken beträffar, är begränsadt inom ett jemförelsevis ej synnerligen stort belopp; hvartill kommer, att, när hänsyn tagos till långgifvaren, dessa anstalter torde kunna vida lättare kontrollera

de lånesökande och deras betalningsförmåga än riksbanken. — I öfrigt är utskottet jemväl fortfarande af den mening, att riksbanken ej bör, mer än hvad den genom nu gällande bestämmelser föranledes göra, i någon mån uppmuntra eller gifva anledning till utsträckning af det i många afseenden förderliga borgenssystemet, hvilket, då för ifrågasvarande slags lån blott undantagsvis ställes realsäkerhet, antagligen, om motionärens förslag bifölles, komme att mer än förut anlitas; och då riksbankens verksamhet bör afse landets gagn i dess helhet, snarare än beredande af fördel åt enskilda individer, samt förhållandena kunna blifva sådana, att det för riksbanken kan visa sig vara en verklig olägenhet att hafva ett så betydligt belopp, som afbetalningslånefonden utgör, bundet under den långa tid, på hvilken, enligt motionärens förslag, dylika lån skulle kunna beviljas, har utskottet för den skull funnit sig böra hemställa,

att nu ifrågasvarande motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 1 april 1892.

På utskottets vägnar:

G. S. ÅKERHIELM.

Reservation:

Af herrar *Gumælius, Anders Hansson, Ivar Månsson, J. P. Nilsson* i Kägglå, *Sjö, Göransson* och *P. Pehrsson* i Norrsund: »Då en likartad motion väcktes vid 1890 års riksdag, behagade bankofullmäktige derom infordra afdelningskontorens yttranden; och det befanns att sex af kontoren, således flertalet, förordade bifall till motionen redan i dess dåvarande form. Bankofullmäktige afstyrkte visserligen bifall; men två af dem, friherre Fock och herr Liss Olof Larsson, uttalade i en utför-

lig reservation, intagen i motionen, den mening att förslaget, om än ej antagligt sådant det då förelåg, kunde efter vidtagande af vissa ändringar förtjena framgång. Dessa antydningar synas motionärerne hafva, i det nu af dem framlagda förslaget, ställt sig till efterrättelse.

Store finansierer och sådane, som just icke tycka om riksbankens lånerörelse, kunna särskildt mot afbetalningslånen invända, att de icke äro nog »bankmessiga» och att de därför hellre borde afskaffas, än bättre passas efter sina kunders önskingar och behof. Emellertid är ju afbetalningslånesättet i något skiftande former en gammal inrättning, som, med vidt förgrenade rötter, står för fast att ryckas upp, och hvilken af Riksdagen fått sig tilldelad en särskild fond, som, i stället för att amorteras, af 1879 års Riksdag ökades med ett par millioner.

Motionärerne föreslå, å sin sida, att de nuvarande afbetalningslånen på $2\frac{1}{2}$ år borde alldeles upphöra och ersättas med lån på 5 års afbetalning, såsom särskildt för en del landtmän lämpligare.

Mellan de båda ytterligheterna anse vi reservanter oss böra inslå en medelväg. Vi gifva motionärerne rätt deruti, att för en del låntagares behof passar femårsbetalningen bättre, än amortering på $2\frac{1}{2}$ år; men sannolikt skulle å andra sidan indragningen af de öfver hela landet bekanta och anlitade $2\frac{1}{2}$ -års-lånen af mången beklagas, och vi se ej giltigt skäl att förleda dem, som kunna och vilja på $2\frac{1}{2}$ år amortera sitt afbetalningslån, att utsträcka amorteringen öfver dubbelt så lång tid. Det förefaller då riktigare, att lånens löpetid inom här angifna gränser lämpas efter låntagarnes olika behof, och att båda formerna för afbetalningslån — det redan gällande på $2\frac{1}{2}$ år och det nu föreslagna på 5 år — få användas vid sidan af hvarandra.

Det är sannolikt, att i sådant fall lånefonden får en starkare påkänning; men deröfver vore icke anledning klaga. Af de till afbetalningslån anvisade 12 millionerna voro ju vid senaste årsskiftet mer än 4 millioner icke för sitt ändamål anvisade. På ett förståndigt sätt utsläppta i rörelsen hade de kunnat bättre gagna låntagare och i någon mån äfven långifvaren; och man borde väl kunna enas derom, att, då afbetalningslånefonden en gång finnes, bör den få tillfälle att göra afsedd nytta.

Lika med motionärerne anse vi, att för ifrågavarande femåriga afbetalningslån fullmäktige skulle ega från och med närmaste afbetalning höja eller sänka räntan.

Andra åtgärder, af motionärerne föreslagna, borde ock vidtagas för att tillgodose riksbankens säkerhet.

Alltså anse vi bankoutskottet hafva bort föreslå,

att Riksdagen med bibehållande i sak, om än icke i form, af bankoreglementets nuvarande stadganden i dess § 32 om afbetalningslån att återbetalas inom $2\frac{1}{2}$ år, måtte, med anledning af herr Fredholms m. fl:s motion, besluta, att vederbörande riksbankskontor må ega att bevilja afbetalningslån jemväl på 5 års tid med afbetalning af en tiondedel halfårsvis och med rätt för bankofullmäktige att för dessa senare lån höja eller sänka räntan, att räknas från lånens afbetalningstider.

Godkännes detta förslag, lär bankoutskottet, vid förestående granskning af bankoreglementet, komma att uppgöra förslag till införande af sådana stadganden i reglementet, som påfordras af Riksdagens beslut.»

Bilaga:

Transsumt af bankoutskottets utlåtande n:o 16 vid 1890 års riksdag:

I sin ofvanberörda motion har herr *Fredholm* hemställt om sådan ändring i § 32 mom. 2 af bankoreglementet, att de så kallade afbetalningslånen finge återbetalas medelst erläggande hvar tolfte månad efter utlåningsdagen af en femtedel af lånebeloppet jemte upplupen ränta, hvarigenom, och då tiden för sådan afbetalning nu är bestämd till hvar sjetten månad, lånetiden skulle komma att utsträckas från $2\frac{1}{2}$ år till 5 år.

Fullmäktige i riksbanken, till hvilkas yttrande berörda förslag varit öfverlemnadt och hvilka i sin ordning infordrat utlåtande från styrelserna för riksbankens samtliga afdelningskontor, hafva, med bifogande af dessa utlåtanden, till utskottet lemnat en kortfattad redogörelse för de särskilda styrelsernas åsikter i frågan, så lydande: »Styrelserna för afdelningskontoren i Göteborg och Malmö hafva afstyrkt den ifrågasatta förändringen. Afdelningskontoret i Göteborg har anfört hufvud-

sakligen, att genom lånetidens utsträckning från $2\frac{1}{2}$ till 5 år svårighet skulle uppstå att bedöma lånesökandes och borgesmäns betalningsförmåga: att för lånesökande den ifrågasatta förlängda afbetalningslånetiden troligen ej skulle gagna, då sannolikt anskaffandet af borgen för så lång tid som 5 år skulle möta svårigheter; hvarjemte styrelsen erinrat, att densamma redan nu är oförhindrad att när som helst förnya ett afbetalningslån till ursprungliga beloppet på $2\frac{1}{2}$ år, fastän en eller flera afbetalningar återstå. Afdelningskontoret i Malmö har erinrat: att det vid beviljandet af borgenslån på lång tid är nödvändigt, att långgifvaren själf någorlunda känner låntagarens och löftesmännens betalningsförmåga och icke helt och hållet är hänvisad till att förlita sig på betygsgifvares utsago; att 5 års lån nu mera och sannolikt äfven framgent med lätthet kunna erhållas i sparbank; att afbetalningslånen vid kontoret under senare tiden varit i nedgående, samt att det väl kunde ifrågasättas, huru vida riksbankens verksamhet med beviljande af borgenslån lämpligen borde utsträckas till antal, belopp och tid.

»Kontorsstyrelserna i Göteborg och Malmö hafva emellertid förutsett såsom möjligt, att Riksdagen kunde komma att fatta beslut, som ginge i annan riktning än styrelserna förordat, samt för sådant fall angifvit de grunder, enligt hvilka de nya afbetalningslånen borde utlemnas, hvilka grunder hufvudsakligen skilja sig derutinnan, att Göteborgskontoret förordat afbetalningarnas verkställande med $\frac{1}{10}$ hvar 6:te månad, men Malmö-kontoret med $\frac{1}{5}$ hvar 12:e månad. Sammanstående hafva kontorsstyrelserna ansett, att afbetalningslån å annan tid än 5 år icke borde utlemnas, sedan förändringen vidtagits.

»Hvad öfriga afdelningskontor angår, har styrelsen för kontoret i Luleå afstyrkt förslaget, för så vidt för de nya afbetalningslånen skulle få presteras säkerhet i namn, hvaremot, om lånen på 5 år finge beviljas endast mot realsäkerhet, styrelsen intet hade att invända. Borgenssystemet, hvilket företrädesvis uppehöles genom afbetalningslånen, hade, åtminstone hvad vissa trakter af kontorets lånedistrikt anginge, redan nått en sådan utveckling, att en ytterligare uppmuntran att i än vidsträcktare mån anlita detsamma ej kunde vara nyttig eller tillrådlig vare sig för de lånesökande eller för riksbanken. Det lockande i billiga betalningsvilkor ledde lätt till större skuldsättning än nödvändigheten fordrade, och för långgifvaren måste risken blifva större i samma mån som lånetiden utsträcktes.

»Styrelserna för de öfriga afdelningskontoren, nemligen i Jönköping, Kalmar, Karlstad, Vexjö, Visby och Östersund, hafva deremot

alla, ehuru mer eller mindre kraftigt, tillstyrkt förslaget, hvarvid hänsyn hufvudsakligen tagits till låntagarens fördel af en utsträckt afbetalningstid. Samtliga hafva de dock ansett, att till riksbankens säkerhet nya bestämmelser i vissa afseenden beträffande lånevilkoren böra uppställas.»

För egen del hafva fullmäktige anfört följande: »Redan i 1823 års bankoreglemente bestämdes, att den af riksbanken sedan länge bedrifna utlåningsrörelse mot reverser med borgensförbindelse samt omsättningsrätt med afbetalning af $\frac{1}{5}$ hvar 6:te månad skulle få fortfarande utöfvas med en viss till beloppet bestämd fond af 8 millioner rdr, och alltsedan har samma bestämmelse förblifvit gällande, ehuru fondens belopp varit vexlande mellan kronor 9,600,000 och 12 millioner, såsom den för närvarande utgör.

»En allt mera vidgad kännedom angående beskaffenheten af den rörelse, som bör och kan med trygghet bedrifvas af en sedelutgifvande bank, och särskildt af en dylik, som erhållit privilegium att utgifva sedlar, hvilka skola såsom mynt inom landet mottagas, har under tidernas lopp endast gifvit starkare vitsord åt visheten af den lagstiftning, som, på samma gång den undvek att alldeles upphäfva en traditionel diskonteringsrörelse, äfven ville ställa densamma utom den egentliga bankverksamheten genom att begränsa den till beloppet af en viss fond, som ansågs kunna af den egentliga bankrörelsen undvaras. Att en dylik särskild utlåning så länge fått fortfarande utöfvas, lär väl enligt fullmäktiges mening egentligen hafva berott dels på dess djupa rötter i våra vanor och kreditbruk, dels äfven derpå att den ansetts på ett tillfredsställande sätt motsvara åtskilliga samhällsklassers, särskildt mindre jordbrukares och industriidkares, verkliga lånebehof och följaktligen tills vidare icke kunde utan afsaknad indragas.

»Hvad angår det förstnämnda af dessa afseenden eller våra gamla kreditbruk, har lagstiftningen redan utdömt och, så långt för tillfället syntes rådligt, sökt undanrödja systemet af lån mot borgen såsom för egen skuld, enär dels riksbankens reglemente förbjuder riksbanken sådan lånerörelse, med undantag endast för kassakreditiv, i annan form eller utöfver hvad fonden för omsättnings- eller såsom de nu mera kallas afbetalningslån medgifver, dels oktrojerna för de enskilda bankerna icke tillåta dem att mot borgen utlåna öfver 10 procent af deras grundfond. Fullmäktige våga äfven uttala den åsigt, att i bredd med detta lagstiftningsarbete allmänna tänkesättet alltmera reser sig mot denna kreditform, såsom särskildt egnad att undergräfva välståndet och det ekonomiska oberoendet.

»Hvad dernäst beträffar afseendet å åtskilliga samhällsklassers lånebehof, som afbetalningslånen skulle på ett särskildt tillfredsställande sätt motsvara, är den här ifrågavarande motionen dikterad af den åsigt, att dessa lån i deras nuvarande form icke längre förmå tillgodose låntagarnes, åtminstone icke de mindre jordbrukarnes, verkliga lånebehof, och åtskilliga af riksbankens smärre afdelningskontor hafva instämt i denna mening, för hvilken de finna stöd i det förhållande, att efterfrågan af afbetalningslån från riksbanken på senare tid visat sig aftaga, emedan dylika lån af andra låneanstalter, särskildt sparbanker och folkbanker, beviljas på beqvämare vilkor i afseende å utsträckning af afbetalningstiderna och därför af låntagarne föredragas, ehuru ofta mot drygare ränta och andra kostnader.

»Om nu verkligen så förhåller sig, att andra institut finna med sin fördel förenligt att konkurrera med riksbanken i afseende å beviljande af dylika lån och i sådan åsigt erbjuda beqvämare vilkor, samt att i följd deraf riksbankens för ändamålet anslagna fond icke längre af vederhäftiga lånebehöfvande tages i anspråk, synes den slutsatsen ligga nära till hands, att den enda egentliga grunden för dessa låns utgående från riksbanken eller ett verkligt allmänhetens behof deraf åtminstone icke i samma grad som förr förefinnes, samt att följaktligen denna fond kunde till obestriddlig fördel för riksbanken och utan allmänhetens afsaknad småningom minskas för att möjligen till sist alldeles upphöra.

»Om fullmäktige icke äro beredda att redan nu föreslå en minskning af fonden, beror sådant väsentligen derpå, att, enligt deras åsigt, den anmärkta minskningen i efterfrågan af lån från afbetalningslånefonden, hvarigenom den utlemnade delen deraf enligt senast meddelade sammandrag af bankens ställning utgör endast kronor 8,447,311: 15, har sin grund i den på senare tid rika tillströmningen af ledigt penningekapital till bankerna och den i följd deraf låga räntan, som föranledt större svårighet att finna på en gång säkra och gifvande placeringar, samt att, när ett omslag i dessa förhållanden inträffar, afbetalningslånen från riksbanken åter skola visa sig begärliga och efterfrågan derå motsvara fondens tillgång. Att åter nu och på grund af dessa tillfälliga förhållanden söka att i konkurrens med enskilda institut göra dessa lån mera begärliga genom att i enlighet med motionärens förslag medgifva längre anstånd för deras afbetalning eller slutliqvid, skulle sannolikt snart föranleda en så ökad efterfrågan af dylika lån, att fordran på fondens förstärkande deraf blefve en följd, och erfarenheten gifver grund för den farhågan, att en sådan fordran allt för lätt skall blifva beaktad. Men en ytterligare utsträckning af denna sär-

skilda lånerörelse, icke endast i afseende å lånefondens belopp, utan äfven i afseende å tiden för lånens förfallande till betalning, anse fullmäktige vara ett steg till utveckling af riksbankens verksamhet i en riktning, som icke läser kunna tillstyrkas.

»Slutligen önska fullmäktige få erinra, att, om också smärre låneanstalter, som bedrifva sin rörelse inom en mindre omkrets och med en jemförelsevis föga talrik klientel, kunna så öfvervaka dennes affärsverksamhet, att de utan svårare förluster förmå utsträcka sin utlåning mot borgen till förbindelser på ända till 5 års tid, hvilket fullmäktige icke hafva anledning att här undersöka, sådant likväl svårligen kan blifva fallet med riksbanken, hvars kundkrets är spridd inom ett ofta ganska vidsträckt område, och som vid bedömande af de lånesökandes vederhäftighet är nödgad att mycket lita till de officiella intygen.

»Men om en så betygad vederhäftighet redan under loppet af 2 1/2 år ofta nog undergår väsentlig förändring och icke alltid till det bättre, måste så blifva förhållandet i ännu högre mån under en dubbelt så lång tid, och följderna deraf blifva icke obetydande riksbankens förlust på denna lånerörelse.

»På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, anse sig fullmäktige ej hafva skäl tillstyrka bifall till ifrågavarande motion.»

Emot detta beslut hafva 2:ne fullmäktige, nemligen herrar friherre Fock och L. O. Larsson, anmält afvikande mening.

Om hänsyn tages till riksbankens ändamål och fördel, synes det utskottet, att ej tillräckliga skäl förefinnas till ytterligare befordrande af ifrågavarande slags lånerörelse, som ej egentligen torde höra till en riksbanks verksamhetsområde, och hvilken, såsom nästan uteslutande omfattande försträckningar mot namnsäkerhet, bidrager till ökande af det i allmänhet så förderffiga borgenssystemet. Enligt uttalande och förslag af såväl 1881 som 1889 års bankkomitéer synes ock den mening under senare tid hafva gjort sig gällande, att riksbankens uti ifrågavarande slags lånerörelse bundna medel vore alltför betydliga och snarare borde minskas; och som ett bifall till motionärens förslag efter all sannolikhet skulle föranleda anlitan i högre grad af fonden i fråga och lätteligen inom kort framkalla anspråk på ökande af densamma, har utskottet, på de af fullmäktige i öfrigt anförda skäl och instämmande i de af dem uttalade åsichter, ansett sig böra hemställa, att herr Fredholms ifrågavarande motion ej må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.